

Edita Prihodova

Katolicizm a modernizmus v Čechách a na Slovensku v prvej polovici 20. storočia

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture
and Education 2/2, 91-114

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

EDITA PRÍHODOVÁ (Ružomberok, Slovakia)
e-mail: edita.prihodova[at]ku.sk

Katolicizmus a modernizmus v Čechách a na Slovensku v prvej polovici 20. storočia

Obsah:

1. Úvod
2. Sekularizácia a katolicizmus v Európe
3. Katolicizmus a modernizmus
4. Moderná česká katolícka literatúra
5. Slovenská katolícka moderna
6. Československý kontext katolíckej kultúry
7. Záver

1. Úvod

Aj keď sa spoločná história Čechov a Slovákov v jednom štátnom útvare začína datovať rokom 1918, teda vznikom Československej republiky, toto politické rozhodnutie má dlhú prehistóriu. Silné kultúrne kontakty medzi oboma národmi možno identifikovať v 19. storočí, v období, keď svoju históriu a kultúru písali anonymnejšie v rámci Rakúsko-uhorskej monarchie. Z najvýznamnejších indikátorov vedomia vzájomnej prepojenosti Čechov a Slovákov spomeniem kultúrny panslavizmus Jána Kollára, obnovenie cyrilo-metodského kultu pri príležitosti miléniových osláv najmä v rokoch 1863, 1869, 1885, české romantické slovakofilstvo, spolok Detvan založený roku 1882 v Prahe s cieľom oboznamovať českú verejnosť so slovenskou kultúrou, časopis *Hlas* s propagáciou politického realizmu a spoločenského reformizmu T. G. Masaryka na Slovensku. Vznik Československa ako literárnohistorický medzník sa javí ako vyvrcholenie a potvrdenie dlhodobiejšieho kultúrneho vývoja. Politicky znamenal pre český národ zavŕšenie štátnopolitických emancipačných snáh, Slovákom priniesol národnú slobodu, ktorá im bola v kontexte uhorskej politiky (najmä) poslednej tretiny 19. storočia upieraná (idea „veľkopriemyselnej“ maďarizácie Bélu Grünwalda, ktorej malo slúžiť predovšetkým školstvo, znamenala zrušenie slovenských gymnázií, Matice slovenskej, používanie maďarčiny už v ľudových školách). Slováci preto vstupovali do nového

štátneho zväzku s odlišným, značne znevýhodneným kultúrnym a národne-emancipačným statusom. Odlišná východisková pozícia v procese sebauvedomenia oboch národov spôsobovala, že identické kultúrne procesy, ktoré oba národy v spoločnom štátnom zväzku podstupovali, odzrkadľujú a zvýrazňujú diferencovanosť medzi českým a slovenským kultúrnym typom.

Príspevok chce konkretizovať tézu o prepojenosti a zároveň diferencovanosti českého a slovenského kultúrneho vývoja na takom kultúrnom procese, ktorým prechádzali oba národy, a zároveň popísať ich špecifikum. Konkrétne je cieľom článku poukázať na odlišnosť prejavov katolicizmu s ambíciami presadiť sa vo sfére kultúry, ktorá presahuje čisto vnútrocirkevné prostredie (umelecká činnosť, publicistika, preklad, literárna veda a iné). Keďže obdobie prvej ČSR znamená aj začiatok modernizácie štátu, v ktorom sa vývoj oboch národov zosynchronizoval s pulzovaním európskych dejín, bude mojim záujmom sledovať, aký dopad a ohlas vyvolal tento proces v mladej intelektuálnej a umeleckej katolíckej elite v Čechách a na Slovensku. Demokraticizácia, modernizácia štátu bola nutne prepojená s procesom sekularizácie a poznamenala zmenu v duchovnej klíme celej Európy. Východiskom preto bude náčrt problematiky v širšom kontexte, ktorý zahŕňa celý európsky kultúrny priestor (najmä západoeurópsky, čím rozumiem krajiny s rozvinutým západným kresťanstvom alebo protestantizmom). Daná problematika si nutne vyžaduje interdisciplinárny prístup: budem ju sledovať na pozadí dejín filozofie (dejín ideí), na jej popísanie mi poslúžia kategórie zo sociológie náboženstva. Ťažiskový komparatívny výskum bude zameraný literámohistoricky, s doplnením prístupu všeobecnej histórie a cirkevnej histórie.

2. Sekularizácia a katolicizmus v Európe

Dejiny Európy v 20. storočí sú poznačené kultúrnym procesom, ktorý poznáme pod pojmom sekularizácia. Súvisí s procesom urbanizácie, industrializácie a modernizácie Európy. Za iniciátora sekularizácie sa považuje osvietenstvo s optimistickou dôverou v racionalitu a z nej vyplývajúcich (aj) praktických možností človeka ako meniť svet a zvyšovať svoju životnú úroveň. Tomuto trendu zodpovedá predstava o dejinnom vývine so stále a jednoznačne narastajúcim progresom. Súčasne je evidentný pokles významu náboženstva v týchto spoločnostiach. Sekularizáciu ako „odkúzlenie sveta“ prvá ohlášala filozofia. V 19. storočí formuluje Friedrich Nietzsche myšlienku smrti Boha, pričom nejde o ontologické popieranie jeho existencie, ale o vytušenie subjektívneho problematizujúceho, negujúceho prístupu k Bohu, s akým príde moderný človek: „ja som ho zabil“. Ešte razantnejšie formuluje protináboženský postoj Karol Marx, pričom jeho filozofia sa uplatní v 20. storočí aj ako politická ideológia, ktorá bude sekularizáciu presadzovať aj revolúciou a mocenskými nástrojmi. Klasické sociologické teórie považujú sekularizáciu moderných spoločností za paradigmu nepopierateľne spojenú s 20.

storočím (E. Durkheim). Vychádzajú z nezlučiteľnosti náboženstva a modernity a predpokladajú marginalizáciu, zánik tradičného náboženstva (v prípade Európy kresťanstva), prípadne jeho vnútornú sekularizáciu.

Na druhej strane od polovice 19. storočia možno v rôznych krajinách Európy zaevidovať príznačný kultúrny jav, a to, že mladí katolícki autori, pričom mnohí z nich boli kňazi, začali aktívne vstupovať do literatúry a na verejné kultúrne fóra. Tento jav je špecifický tým, že ho nemožno vysvetliť ako výraz individuálnej aktivity tvorivého jednotlivca, ale na popisanie tohto fenoménu je potrebné siahnuť po nadosobných literárnohistorických termínoch ako skupina, prúd, smer, generácia. Ide o jav, ktorý treba reflektovať v nadnárodných, celoeurópskych súvislostiach: nielenže katolícki autori vstupujú do literatúry a kultúry v rôznych európskych krajinách, ale navzájom na seba nadväzujú. Túto príznačnú aktivitu katolíckych umelcov a intelektuálov treba vidieť v súvislosti so sekularizáciou, a to ako špecifickú reakciu na ňu.

V súčasnosti sa v rámci sociológie náboženstva okrem sekularizačných teórií rozvíjajú aj transformačné teórie stretu modernity a náboženstva. Podľa nich nie je vzťah medzi náboženstvom a modernitou taký jednoduchý. Aj v moderných spoločnostiach možno zaznamenať silnú náboženskú, aj keď v zmenených podobách, čo možno chápať ako jednu zo špecifických podôb modernity ako projektu s pluralitnými prejavmi. Transformačná teória naráža na dve výnimky, a to práve na prípad západnej Európy a na subkultúru, ktorú tvoria intelektuáli s humanitným vzdelaním západného typu, ktorí však predstavujú veľmi vplyvnú elitu¹. Aj keď transformačná teória počíta už s rozvinutou modernitou, akú možno zaznamenať od 60. rokov 20. storočia², zdá sa nám, že príznačnú aktivitu katolíckych umelcov v západnej Európe už od konca 19. storočia je jednou z prvých reakcií na modernizačné procesy zo strany katolíckej cirkvi, teda jednou z prvým dôkazov transformačnej teórie. Aj keď táto reakcia prichádza „zdola“, od laikov či radových kňazov, nie z oficiálnej strany, od vyššej hierarchie, predsa je zrejmé, že ide neskryvané o snahu ovplyvniť kultúrnu klímu spoločnosti katolíckou intelektuálnou a duchovnou tradíciou. Aj podľa českého historika Pavla Mareka konštituo-

¹ R. Vido, *Náboženství a modernita v současné sociologii náboženství*, „Sociální studia”, red. R. Vido, r. 2008, nr 3-4 (5), s. 30.

² Od 60. rokov 20. storočia možno aj od oficiálnych zástupcov katolíckej cirkvi vidieť snahu o vstup do dialógu so súčasným svetom a aktuálnou kultúrou. Definitívnu reformnú líniu v cirkvi presadil II. vatikánsky koncil (1962-1965). Pápež Ján XXIII. skončil „s barikádnou stratégiou“ cirkvi a otvoril ju svetu, čo vystihoval dobovo obľúbeným termínom *aggiornamento* (prispôbenie). Pápež Ján Pavol II. hovoril o inkulturácii – vyjadrení viery jazykom kultúry, bez čoho viera zostáva neúčinnou. Pápež Benedikt XVI. vidí postavenie kresťanov v súčasnom svete ako tvorivú menšinu (*kreative Minderheit*), ktorá nemá súhlasit' s čímkoľvek, čo prináša aktuálna kultúra, ale má ponúkať tvorivú alternatívu. Teda aj dlhodobější vývoj katolíckej cirkvi poskytuje argumenty, ktoré podponujú transformačnú teóriu. Samozrejme, sekularizačnú teóriu to neneguje, skôr dopĺňa.

vane liberálnej demokratickej industriálnej spoločnosti postavilo pred katolícku cirkev dilemu výberu:

1. buď cirkev nájde spôsob, ako duchovne ovplyvniť nové kultúrne trendy sekularizujúcej sa spoločnosti tak, že využije a aktualizuje duchovný potenciál nazhromaždený storočiami,

2. alebo sa bude v dôsledku sekularizačných procesov uzatvárať do seba samej, pričom voči nereligioznej kultúre modernej spoločnosti zaujme obranno-útočný postoj.

Tento vážny kultúrny problém vzťahu cirkvi k spoločnosti si spočiatku všimla iba menšia časť nižšieho kleru, usilovala sa o zmeny a organizovala reformné hnutie³, ktoré je v dejinách cirkvi známe ako **katolícka moderna**. Katolícka moderna vznikla ako výraz snahy o rekognoskáciu duchovného potenciálu katolicizmu zoči-voči demokratizácii a laicizácii spoločnosti. V kultúrnom priestore, ktorý už nemal piliere položené na náboženských predpokladoch (autonómna morálka založená výlučne na človekovi, právo opierajúce sa o spoločenský konsenzus, osvietenská filozofia a subjektívne orientovaná filozofia života, ekonomika založená na súťaži), sa katolícka moderna pokúsila o získanie kultúrneho priestoru, pričom poskytovala alternatívu voči ideám, ktoré boli sekularizačné. Na druhej strane sa v katolíckej cirkvi objavili aj opačné, antimodernistické tendencie založené na rezistencii voči spoločenským trendom, na úsilí navrátiť sa k vízii sveta pred osvietenstvom, ktoré vytvárali z cirkvi kultúrne geto. Martin C. Putna nazýva tento prúd **katolíckou reštauráciou**⁴ a považuje ho za nezdravý, nezrelý, ba krízový prejav života cirkvi. Akokoľvek, je zjavné, že katolícka cirkev nebola zoči-voči sekularizácii pasívna, či už v progresívnej alebo reštauračnej tendencii.

3. Katolicizmus a modernizmus

Oficiálne reakcie katolíckej cirkvi (úroveň pápeža) na intelektuálny i praktický modernizmus (napr. politický modernizmus, sociálne hnutie, ženské hnutie, cirkevný reformizmus) boli prirodzene odmietavé. V osemdesiatich sylabách (*Syllabus*) z roku 1864 pápež Pius IX. považuje za scestné (bludné), aby cirkev ustupovala z pozície dominantnej moci v štáte. Štátna moc má cirkev rešpektovať (napr. zákonodarstvo má zodpovedať morálke, ktorú cirkev hlása), pričom má mať aj donucovaciu právomoc. Podľa pápeža cirkev sa nemôže zmieriť

³ P. Marek, *Cirkevná krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, Brno 2005, s. 37-38.

⁴ M. C. Putna, *Česká katolická literatura 1848-1918*, Praha 1998, s. 55-98.

s pokrokom, voľnýmomyšlienkarstvom a modernizmom.⁵ Nemohla ho už však ani zastaviť, čo pravdepodobne v danej historickej skúsenosti ešte pripustiť nechcela.

Otvorenejší postoj voči modernej spoločnosti zaujal pápež Lev XIII. V encyklike *Libertas praestantissimum* o podstate ľudskej slobody (1888), kde formuluje myšlienky o vzťahu cirkvi v demokratických štátoch omnoho minucióznejšie, vysvetľujúco a aj s pozitívnym ohodnotením demokracie a nových možností, ktoré priniesla moderná doba: cirkev sa nestavia proti duchu bádania ani vedeckého úspechu, nie je nepriateľom vzdelania a kultúrneho pokroku ľudstva, nepridŕža sa žiadnej formy štátneho zriadenia. Možnosti, aké vyplývajú z ľudskej slobody a bádania, chráni a podporuje, a to vo všetkých otázkach, ktoré nemajú žiadnu súvislosť s kresťanskou náukou viery a mravov. Tieto otázky „ponechádza k slobodnému posúdeniu učencov, bez uplatňovania svojej autority“⁶. Autoritu cirkvi vymedzuje na priestor učenia o viere a morálke, v ktorej pápež zaväzuje tak jednotlivcov, ako aj štát. Vo svojej ďalšej encyklike *Rerum novarum* (1891), ktorá je prvou pápežskou encyklikou reagujúcou na závažné sociálne problémy, odsudzuje komunizmus i liberalizmus ako politické ideológie, ktoré prinášajú zjednodušenú politickú víziu, ale sociálnu otázku neriešia. Naproti tomu načrtáva možnosti, aké má na riešenie vážnych sociálnych problémov k dispozícii kresťanská demokracia⁷.

Pápež Pius X. v encyklike *Pascendi Dominici gregis* z roku 1907 priamo reaguje najmä na filozofický a teologický modernizmus. Jeho reflexiu modernizmu v snahe opísať ho ako koherentný systém možno doteraz považovať za platnú. Encyklika Pia X. už vychádza z iných pozícií ako *Syllabus* Pia IX., aj keď naň nadväzuje: zakročuje najmä proti modernizmu vo vnútri cirkvi. Náboženskú filozofiu v duchu modernizmu označuje pápež za agnosticizmus – modernizmus vyznáva presvedčenie, že rozum nemôže poznať nadzmyslové javy týkajúce sa viery a náboženstva. Preto dôveruje iracionálnemu princípu, čo Pius X. nazýva životnou imanenciou. Tá vychádza z určitého hnutia „srdca“, z citu, z podvedomia jednotlivého človeka. Takýto prístup náboženstvo síce úplne neneguje, ale subjektivizuje, relativizuje zjavenie (Bibliu) i inštitucionálny prvok (cirkev). Dogmy považuje za symboly, ktoré nevyjadrujú náboženskú pravdu, ale náboženskú skúsenosť nejakým spôsobom znázorňujú. Tradícia cirkvi je v tomto zmysle zdieľanou nábo-

⁵ Pius IX, *The Encyclical Letter of Pope Pius IX. and the Syllabus of Modern Errors*, Roma, 1864, http://ia600602.us.archive.org/13/items/cihm_48367/cihm_48367.pdf [dostupné: 13. 5. 2013].

⁶ Lev X, *Libertas praestantissimum*, Roma, 1888, s. 18, http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_lxiii_enc_20061888_libertas_en.html [dostupné: 13. 5. 2013].

⁷ Lev XIII, *Rerum novarum*, Roma, 1891, http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_renum-novarum_en.html [dostupné: 1. 10. 2014].

ženskou skúsenosťou, má najmä sugestívnu moc, ktorej úlohou je prebudiť či podporiť náboženský cit. Aj v modernistickom teologizme je prítomný princíp imanencie a symbolizmu (náboženské formuly sú symbolické, ktoré náboženskú skutočnosť zároveň odkrývajú i zastierajú). Pius X. následne konkretizuje, ako sa teologický modernizmus scestne prejavuje v jednotlivých otázkach viery, napr. v otázke osoby a božstva Ježiša Krista, sviatostí, cirkvi atď. Zavrhuje aj praktický modernizmus, ktorý identifikuje ako cirkevný reformizmus so snahou o komplexné, najmä dogmatické a disciplinárne prispôbenie sa modernému človeku (pápež vymenúva také body ako demokratizácia – väčší podiel laikov na zodpovednosti za cirkev či zrušenie celibátu). Pius X. nakoniec uzatvára, že modernizmus je znôškou kacírstva a vedie k ateizmu. Voči vnútrocirkevnému modernizmu zavádza aj reštriktívne prostriedky, akým je cenzúra či ustanovenie diecéznych komisií informujúcich biskupa a pápeža o šírení „moderných bludov“⁸, čo prinieslo vlnu zosadzovaní modernistov z teologických katedier a dokonca exkomunikácií⁹.

Ak by sme mali metonymicky pomenovať postoj katolíckej cirkvi voči spoločnosti prostredníctvom cirkevne záväzných formulácií troch pápežov, ktorých pontifikáty sa kryjú s rýchlo nastupujúcou sekularizáciou na prelome 19. a 20. storočia, išlo o odmietanie (Pius IX.), vlastné ohraničenie a ukázanie alternatívy (Lev XIII.), vyčistenie, dištancovanie sa (Pius X.), pričom proces sekularizácie a modernizmu videli v smere zvonku – dovnútra. Zdá sa, že nielen rýchlo sa vyvíjajúca industrializovaná spoločnosť nepočítala s cirkvou ako s duchovnou autoritou. Aj zo strany cirkvi išlo o analogickú „odvetu“ na začínajúci filozofický ateizmus, na sekulárnu morálku i na vnútrocirkevný modernizmus. Obe strany zjavne vnímali nezlučiteľnosť náboženstva a modernizmu a navzájom sa stavali do nepriateľských pozícií. Avšak zdá sa, že náboženstvo v tomto boji ťahalo za kratší koniec.

Pavel Marek považuje katolícku modernu za jednu z prvých snáh o nadviazanie kontaktu katolíckej cirkvi so sekulárnou kultúrou a za pokus komunikovať o duchovnom potenciáli cirkvi s moderným človekom. Najmä zo strany laikov a radových kňazov prišli takéto iniciatívy, ktoré boli voči modernizácii značne otvorenejšie ako uvádzané postoje pápežov. Aj v českej katolíckej cirkvi (pod pojem českej katolíckej cirkvi zahŕňam aj Moravu, hoci mala a má odlišné religiózne prejavy), aj na Slovensku vznikli takéto skupiny iniciatívnych kňazov, príp. medzi nimi aj niekoľkých laikov. V nasledujúcich podkapitolách popíšem

⁸ Pius X, *Pascendi Dominici Gregis. Encyclical of Pope Pius X on the Doctrines of the Modernists*, Roma 1907,

http://www.vatican.va/holy_father/pius_x/encyclicals/documents/hf_p-x_enc_19070908_pascendi-dominici-gregis_en.html

[dostupné: 1. 01. 2014].

⁹ Modernisti odmietali označenie modernizmu za koherentný myšlienkový systém, ba dokonca za nejaké organizované sprisahanie. Modernizmus bol pre nich iba tendenciou, smerom, fenoménom (B. Krüll, *Modernismus oder Reformkatholicismus*, Saarbrücken 2008, s. 11).

najvýraznejšie kultúrne a literárne prejavy katolíckych umelcov a intelektuálov a dynamiku, akú ich aktivita vyvolala v spoločnosti i vo vnútri katolíckej cirkvi¹⁰.

4. Česká moderná katolícka literatúra

Martina C. Putna vznik českej katolíckej moderny datuje do roku 1895, keď bol vydaný jej manifestačný almanach *Pod jedným praporem*. Samotné pomenovanie nového literárneho prúdu sa prvýkrát objavuje – a to so sympatiami – v Masarykovej revue *Naše doba* v tom istom roku, pričom označenie sa rýchlo etablovalo, dokonca aj katolícki autori, ktorých sa to týkalo, sa s pomenovaním stotožnili¹¹. Samotný T. G. Masaryk spočiatku sympatizoval s katolíckou modernou a sledoval jej pohyb. Vnímal ju ako echo modernistických pohybov v zahraničí, najmä u nemeckých teológov¹² a francúzskych spisovateľov¹³. A zároveň ju dal do súvislosti s husitskou reformačnou tradíciou, ktorá bola podľa neho reprezentatívnym kultúrnym fenoménom vystihujúcim český naturel a špecifický kultúrny prístup. Uznával prejavy katolíckej moderny ako „cirkvi spievajúcej a tvoriacej“ pred „cirkvou útočiacou“¹⁴.

Začiatky kultúrnej aktivity českej katolíckej moderny prezentovali moderný katolícky estetizmus prejavovaný najmä v literatúre. Publikačnou bázou katolíckej moderny bol časopis *Nový život*. Medzi reprezentantov tejto literárno-estetickéj línie patrí Xaver Dvořák, Karel Dostál Lutínov a Sigismund Bouška. V ich spracovaní

¹⁰ Aj keď encyklika *Pascendi* zakročovala výslovne iba proti filozofickému a teologickému modernizmu, reštauračné klerikálne krídlo upozorňovalo, že modernizmus zasahuje do všetkých oblastí ducha, a menovite aj do literatúry. Skutočne v západnej Európe vznikali katolícke časopisy, ktoré mali ambíciu poskytnúť priestor mladým katolíkom a komunikovať tak s aktuálnou kultúrou. Upozorňovali na spiatocnosť a inferiornosť cirkevného umenia, na tendenčnosť a didaktizmus katolíckeho románu, na básne, ktoré s poéziou nemajú nič spoločné. Prostredníctvom kultúrnych časopisov vznikli vhodné podmienky pre rozvoj katolíckej literárnej kritiky, ktorá sa usilovala formulovať aj pozitívny program pre umeleckú tvorbu poznačenú katolíckou ideovosťou. Pius X. v jednom zo svojich breve legitímizoval pojem *Modernismus litterarius*. Aj keď výslovne ne-teologické kultúrne časopisy zakázané neboli, reštauračné cirkevné kruhy sa od nich dištancovali, príp. boli dané na index alebo čelili kritike reštauračne ladených periodík, ktoré hlásali návrat k stredovekému ordo. Tak to bolo napr. v nemecky hovoriacich krajinách, kde Karl Muth založil roku 1903 časopis *Hochland* so zámerom otvoriť katolícku cirkev modernému svetu. Mnohokrát čelil literárnym bojom zo strany reštauračného rakúskeho časopisu *Gral*, ktorý roku 1906 založil Richard Kralik Ritter von Meyerswalden (B. Krüll, *Modernismus oder...*, op. cit., s. 93-103).

¹¹ M. C. Putna, *Česká katolícká...*, op. cit., s. 273-278.

¹² Ide o takých nemeckých teológov ako Joseph Schnitzer, Hugo Koch, Franz Xaver Kraus, Herman Schell, v druhej generácii to boli Albert Eckhart a Sebastian Merkle.

¹³ Kríza francúzskeho pozitívizmu pomohla rozvoju katolicizmu, ktorý v literatúre presadzovali Léon Bloy, Paul Claudel, Francis Jammes, Charles Péguy a ďalší autori.

¹⁴ M. Šmíd, *Masarykův vztah ke Katolické moderně*, [v:] *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*, P. Marek, J. Hanuš (red.), Brno, 2006, s. 80-81.

náboženskej tematiky je badateľný nový spôsob zobrazenia: neprístupujú k nej deduktívne, ako k objektívnemu faktu, ktorý by popisovali nezaujato, bez súvislosti k prežívajúcemu subjektu, ako tomu bolo v staršom type náboženskej literatúry; prístup moderných katolíckych autorov možno označiť za induktívny, vychádzajúci z osobného duchovného zážitku, ktorému chceli dať primeraný estetický výraz zodpovedajúci skúsenosti moderného človeka. Modernistický princíp imanencie, na ktorý upozornil Pius X., možno identifikovať pretavený do literárneho jazyka, kde nadobúdal podobu umelecky prítlačlivého princípu subjektívizácie. Katolícki modernisti vo svojej literárnej tvorbe nechali prehovořit' silný subjektívny duchovný zážitok, ako to môžem pozorovať napríklad v básni Xavera Dvořáka zo zbierky sonetov *Eucharistia*:

„Ó nepochopiteľná! / Ó blesku náhle vzplanulý! / se chvějícími řadry Boha, / ty šílicí zde lásky věčný květe! // Ach, touhu přejít v milovaného, / žhnout rozpálenými čtvy, / zrát v srdci rozniceného, / jak víno přetajemné révy! // Ó mžiku zachycující věčnost v tváři, / ty zakřiknutý plese nevýslovně blažených, / ó zrcadlo jež vyšleává // jas paprsků všech, slunci všech a září, / ty plné spojení snů žhavě vysněných: / jsi hrob, kam mystik srdce pochovává“¹⁵.

Báseň je inšpirovaná eucharistickým kultom, ktorý patrí medzi liturgické (spoločné) formy zbožnosti katolíckej cirkvi. Jazyk básne však prekračuje bežné liturgické obrazy a vyjadrenia katolíckej viery v prítomnosť Krista v Eucharistii. Je blízky výrazom pochádzajúcim z mystickej tradície (pointa explicitne potvrdzuje dojem z celej básne) pohybujúcej sa v zážitku takej intenzity, akým je vášnivá láska. Litanicky vyznievajúce verše o Eucharistii hovoriace napr. o šílenom Bohu („šílicí zde lásky věčný květe“) rovnako nie sú jazykom dogmatickým. V menej nápadnom, ale rovnako výrečnom vyjadrení o subjekte básne, ktorý sa nachádza v postoji „zakřiknutého plesu“ sa kríži identita mystika a komplikovaného moderného človeka. Oboje je vyjadrené výrazivom blízky moderným básnickým smerom (uvoľnený rytmus, výsostne osobná výpoveď, uvedomenie si hraníc vypovedateľného, senzuálne obrazy).

Aj keď si česká katolícka moderna začiatkom 20. storočia ponechávala aj naďalej pole literárnej aktivity (najmä v oblasti prózy – napr. dielo Jindřicha Šimona Baara), postupne modifikovala svoj charakter na reformné cirkevné hnutie so snahou o lepšie riešenie sociálnych otázok, s rozvinutím kresťanskej demokracie, zlepšením teologického vzdelania kňazov, s dôrazom na osobnú slobodu a zodpovednosť a aj s kritikou celibátu a ďalších praktických otázok cirkevného života. Autori združení v časopise *Nový život* prinášali na stránkach časopisu myšlienkové a umelecké podnety zo zahraničia (Josef Müller, Marian Zdziechowski), hoci ich sympatie boli výberové (absentovali autori nemeckého teologického modernizmu, ktorých preferoval a odporúčal T. G. Masaryk).

¹⁵ X. Dvořák, *Eucharistia. Sonety*, Praha 1918, s. 14.

Postavenie katolíckych modernistov v rámci spoločnosti nebolo jednoduché: stránky revue *Nový život* sa okrem iného stali tribúnou, na ktorej redaktori odpovedali na mnohé útoky zo strany reštauračného kléru a vysvetľovali svoje postoje; sekularizovaná spoločnosť o ich vnútrocirkevný boj príliš nestála; po viacerých deziluzívnych skúsenostiach a v dôsledku toho, že česká katolícka moderna nemala solídnu teologickú základňu – na rozdiel od nemeckej – zauzlili sa a skomplikovali aj vzťahy T. G. Masaryka voči nej¹⁶. Nakoniec dobre mienené úsilie českej katolíckej moderny o dialóg s modernou kultúrou či už prostredníctvom rozvoja estetického katolicizmu (umenia), alebo cestou praktických reforiem cirkvi bolo oficiálne ukončené v roku 1907, keď pápež Pius X. radikálne zasiahol proti reformným a modernistickým snahám encyklikou *Pascendi Dominici gregis*. Aj keď sa autori českej katolíckej moderny od teologického modernizmu dištancovali, zo strany cirkvi boli považovaní za modernistov, preto sa zákaz a odsúdenie týkalo aj ich. V roku 1918, po skončení prvej svetovej vojny a po vzniku Československej republiky, sa ukázali vhodné podmienky na nové verejné vystúpenie katolíckej moderny¹⁷. V tomto období aktivity katolíckej moderny sa ich reformné požiadavky radikalizovali. Žiadali od Vatikánu čo možno najväčšiu mieru samostatnosti cirkvi v Čechách a na Morave podľa vzoru pravoslávnej cirkvi, zdobrovoľnenie celibátu, voľbu biskupov oproti praxi ich menovania a ďalšie reformy (ktoré sa dnes už stali realitou, napr. preklad breviára do národného jazyka, spopolňovanie mŕtvych). Novým javom bolo, že sa požiadavky kňazov dostávali aj na politickú úroveň: kňazi-modernisti a zároveň príslušníci politických strán o nich rokovali v stranických grémiách, a tak sa dostali do súkolia stranických diskusií a rokovania štátnych orgánov¹⁸. Pápež Benedikt XV. radikálne zamietol požiadavky vyslanca českej katolíckej moderny. Dôsledkom bolo založenie cirkvi československej v roku 1920, do ktorej časť modernistov vstúpila. Oficiálna cirkev reagovala sériou procesov, ktorými odsúdila reformný program katolíckej moderny: exkomunikovaný bol napr. Xaver Dvořák, autor mnohých duchovných básní a hymnusov, mnohí kňazi z jadra katolíckej moderny odišli do ústrania¹⁹. V roku 1924 skončila najbúrlivejšia fáza boja reštauračnej cirkvi proti modernistom v českých krajoch. Posledné zvyšky duchovných v cirkvi rezignovali na „odboj“ i na vieru, že i cez odmietnutie reformného programu Svätým Otcom stále ešte existuje možnosť nejakej dohody a prevedenia zmien²⁰. Českí historici i literárni historici (Pavel Marek, Martin C. Putna) priznávajú českej katolíckej moderne určitú jasnozrivosť v postoji k sekulárnej spoločnosti, úprimnú snahu pomôcť katolíckej cirkvi dostať

¹⁶ M. Šmíd, *Masaryk a vztah...*, op. cit., s. 83-87.

¹⁷ Postavenie katolíckej cirkvi v Čechách a na Morave bolo v tomto období mimoriadne komplikované, keďže sa cirkev vo všeobecnosti spájala s lojalitou voči rakúskemu cisárskemu dvoru.

¹⁸ P. Marek, *Církevní krize...*, op. cit., s. 26.

¹⁹ M. C. Putna, *Česká katolická...*, op. cit., s. 345-351.

²⁰ P. Marek, *Církevní krize...*, op. cit., s. 8.

sa z kultúrneho geta a tiež inšpiračnú silu pre ďalších katolíkov-intelektuálov či umelcov, aj keď sa títo od nich a ich modernizmu dištancovali. Zároveň poznamenávajú, že väčšina katolíckych cirkevných či literárnych historikov im pozitívny iniciačný význam a inšpiračný vplyv nepripisuje²¹.

V českej kultúre sa o rozvoj katolíckej literatúry zasadil prúd, ktorý sa od katolíckej moderny dištancoval a hľadal si iné literárne, kultúrne a náboženské prejavy. Kvôli negatívnemu vzťahu voči sekulárnej kultúre (najmä po vzniku CSR), voči katolíckym modernistom a kvôli radikálne apokalyptickej, výbojne sektárskej spiritualite²² ho Martin C. Putna považuje za prejav **reštauračného** katolicizmu²³. Avšak aj tento typ kultúrnej aktivity českých katolíkov sa prejavoval okrem iného aj vo sfére estetického katolicizmu, a to vydávaním nielen duchovných, ale aj literárnych zborníkov (*Nova et vetera* 1912-1922, *Archy* 1926-1941), prekladovej katolíckej literatúry i vlastnej literárnej tvorby. Nestorom tohto kultúrneho prúdu českých katolíkov bol Josef Florian (1873-1941), ktorý ako katolícky laik ovplyvnený radikálnym francúzskym konvertitom Léonom Bloyom, začal so skupinou spolupracovníkov v Staré Říši pracovať na obrode českého katolicizmu²⁴. Východisko z duchovnej mizérie začiatku 20. storočia predstavoval pre Josefa Floriana veriaci katolík, ktorý mal spájať náboženskú vieru s intelektuálnou fundovanosťou. Od roku 1903 až do svojej smrti 1941 vydával Josef Florian vo svojom vydavateľstve Dobré dílo edície zborníkov prinášajúcich články zo širokého tematického spektra od náboženstva cez umenie, filozofiu, teológiu až po prírodné vedy. Aj keď začiatky činnosti Josefa Floriana a jeho kruhu sa skutočne niesli v znamení boja proti sekulárnej spoločnosti, najmä jeho spolupracovníci, autori, editori, prekladatelia a literármi historici (Bohuslav Reynek, Josef Vašica a ďalší) vniesli do svojej tvorivej činnosti také kvality, ktorými pôvodný reštauračný kurz výrazne pozmenili. Literámohistorické príspevky k poznaniu českého baroka od Josefa Vašicu určite neplynuli z reštauračného myslenia so snahou zvrátiť modernú kultúru k predosvietenským časom alebo nekriticky považovať barok na zlatý vek katolíckej cirkvi. Vychádzajú síce z konštatovania, že české literárne dejepisectvo nepozná a nedoceňuje obdobie baroka a snažia sa daný jav napraviť, avšak zaklada-

²¹ M. C. Putna, *Česká katolická...*, op. cit., s. 24-25, 515.

²² J. Fischer, *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.*, Praha, 1983, s. 303.

²³ M. C. Putna, *Česká katolická...*, op. cit., s. 358.

²⁴ Josef Florian mnohokrát, verejne – na stránkach časopisov – i v súkromnej korešpondencii brojil proti katolíckej moderne. Karla Dostála-Lutinova sa snažil „obrátiť“ na správnu stranu: „Vážně, křesťansky Vám radím, ponechte metka Katolické moderny jeho osudu a znovuzrodte se k tomu, k čemu Pán Vás povolal“ (Š. Kohout et al. (red.), Olomouc 2009, s. 298). Považoval ju síce za sektu, ale hovoril „o sektě nepovedené, zparchantělé“... „Kdybyste byl po příkladě silných rodičů z dob minulých zplodil sektu dokonalou, víte sám, že by byla dávno prokleta církví svatou Římsko-katolickou. Pak by zasloužila si Katolická moderna názvu kacírské sekty. Dosud však není možno, není možno“ (Š. Kohout et al. (red.), Olomouc 2009, s. 298). Aspoň túto dôstojnosť, a to dôstojnosť sekty odsúdenej katolíckou cirkvou, musel Josef Florian po roku 1907 katolíckej moderne uznať.

jú sa na analýzach barokových textov a na presvedčivom poznaní barokového fenoménu. Takisto edičná práca B. Reyneka a J. Vašicu na staroříšskom zborníku *Nova et vetera* priniesla posilnenie kultúrnej misie a ukotvenie v nereštauračnej spiritualite.

Teda snád' ešte väčší význam ako vydateľská činnosť, mal pre český katolicizmus 20. storočia fakt, že k Josefovi Florianovi sa pridávali mladí katolíci ako Jakub Deml, Bohuslav Reynek, Josef Vašica, Jaroslav Durych, čiastočne Jan Čep, Jan Zahradníček a ďalší. Títo autori sa v dejinách českej literatúry nepovažujú za katolíckych modernistov, ani za „florianistov“; vstupujú do literatúry ako mladí autori – katolíci, prinášajú témy súvisiace s katolíckou ideovosťou, publikujú v katolíckych literárnych a kultúrnych časopisoch (*Jitro, Akord, Řád*), ale nespájajú sa so žiadnym literárno-smerovým ani cirkevno-smerovým označením. Možno hovoriť jednoducho o katolíckej literatúre, resp. modernej katolíckej literatúre (t. j. literatúre 20. storočia). Najvýraznejší z katolíckych autorov, konkrétne Jakub Deml, Jaroslav Durych, Jan Zahradníček a Jan Čep, patria aj so svojim iniciátorom Josefom Florianom do kánona českej národnej literatúry 20. storočia²⁵. Pre slovenský katolicizmus prvej polovice 20. storočia boli jednoznačne výraznou inšpiráciou, ako to mnohí z katolíckych modernistov na Slovensku priznali.

5. Slovenská katolícka moderna

Na začiatku 20. storočia, keď sa začala publikačne aktivizovať česká katolícka moderna, boli slovenskí katolíci ponorení v úplne iných problémoch: násilná maďarizácia znemožňovalo ich náboženskú i kultúrnu aktivitu, ktorú aj cirkevná vrchnosť vnímala ako neželanú²⁶. Preto sa v oveľa väčšej miere ako katolíci v Česku usilovali o vstup na pole politiky s možnosťou pracovať na obrane národných slobôd pre Slovákov. Politicky angažovanú líniu katolíckych kňazov reprezentujú najvýraznejšie Ferko Skyčák, Andrej Hlinka a Ferdiš Juriga, politici Slovenskej ľudovej strany. Slovenskí katolíci s ich národnostne sťaženými podmien-

²⁵ M. C. Putna, *Česká katolícká...*, op. cit., s. 81.

²⁶ Jednou z udalostí, ktoré upozornili publicistov a európsku verejnosť na národnostnú diskrimináciu v Uhorsku bolo, keď Andrej Hlinka, slovenský kňaz a politik, bol suspendovaný za to, že pred voľbami medzi ľuďmi agitoval za Slovenskú ľudovú stranu (dôvodom bol panslavizmus). Keď v roku 1907 dostaval farský kostol v obci Černová, veriaci žiadali biskupa, aby A. Hlinkovi bolo umožnené aj vysvätiť kostol. Tejto žiadosti nebolo vyhovené. Veriaci sa postavili proti inému svätiteľovi, ktorého spišský biskup Párvy určil. V deň posviacky 27. októbra 1907 na ulici zhromaždení veriaci nechceli uvoľniť priechod pre povereného svätiteľa, na čo žandári dostali od slúžneho povel strieľať do ľudí. Pri incidente bolo zabitých 15 ľudí, ďalších vyše 60 zúčastnených bolo zranených, ďalší boli odsúdení na väzenie a peňažné tresty. Medzi osobnosťami, ktoré proti takýmto nepriemeraným mocenským zásahom protestovali a informovali o nich európsku verejnosť, bol francúzsky spisovateľ Viliam Ritter, anglický novinár a historik Robert William Seton-Watson, nórsky spisovateľ Bjornstjerne Bjornson, českí poslanci rakúskeho parlamentu i predseda rakúskeho parlamentu.

kami v rámci uhorského štátu požívali vo všeobecnosti podporu českých katolíckych kruhov (prejavenú napr. na stránkach katolíckych časopisov a zborníkov). Medzi slovenským a českým kňazstvom dochádzalo ku kontaktom; duchovným spojivom bol okrem iného cyrilometodský a svätovojeťský kult. Avšak určite neexistovali základné predpoklady pre napojenie slovenských katolíkov na české katolícke reformné centrum²⁷.

Aj po roku 1918 bola situácia v slovenskej katolíckej cirkvi zložitá: naďalej sa mnoho katolíckych kňazov orientovalo na Maďarsko: vznikla tu stavovská kňazská promaďarsky orientovaná organizácia, proti ktorej stáli kruhy okolo A. Hlinku s vlastnou stavovskou organizáciou orientovanou na ČSR. Preto je pochopiteľné, že v 20. rokoch sa neobjavujú skupinové kultúrne iniciatívy katolíckych kňazov. Zaznamenať možno iba zriedkavé, individuálne snahy o literárnu tvorbu (napr. Ignác Grebáč Orlov), ktoré ale nepredstavovali inšpiračný impulz pre mladú generáciu kňazov²⁸. Až v 30. rokoch začínajú vstupovať na pole kultúry slovenskí katolícki kňazi, ktorí už vyrastajú a študujú v podmienkach Československa, sú zrastení s demokraticky zriadeným štátom aj s jeho modernizačnými procesmi. Za signálny sa považuje rok 1933, keď Rudolf Dilong vydal *Antológiu mladej slovenskej poézie*, ktorá obsahovala básne mladých katolíckych autorov, Pavol G. Hlbina ohlásil vznik literárnej skupiny *Postup* a založenie rovnomenného časopisu. Literármi kritici zaevidovali tento príznakový aktivizmus zo strany mladých katolíkov a vznikajúcu skupinu označili pojmom katolícka moderna, pod ktorým sa moderná slovenská katolícka literatúra definitívne etablovala v rámci literárnej histórie.²⁹ Pojem slovenská katolícka moderna zastrešuje akúkoľvek mladú katolícku literatúru až do roku 1948. Samotní katolícki autori, na ktorých sa pomenovanie vzťahovalo, mali výhrady voči tomuto pomenovaniu, ktoré považovali za náhodné a mechanické, aké v skutočnosti aj bolo. Ved' so skutočným filozofickým či teologickým modernizmom nemali nič spoločné. Aj keď mali kritické výhrady voči väčšinovému slovenskému katolicizmu, ktorý považovali v mnohom za nekultúrny a programovo ľudový, ich postoje možno nanajvyš označiť ako umiernený reformizmus. Okrem toho proti vnútrocirkevnému modernizmu razantne zakročovala

²⁷ P. Marek, *Cirkevní krize...*, op. cit., s. 67. Slovenský reformný prúd najvýraznejšie vystúpil na schôdzi kléru 22. 1. 1919 v Žiline, kde ústami poslancu a miestopredseda Slovenskej ľudovej strany P. Ferdinanda Jurigu požadoval odluku cirkvi od štátu, demokratizáciu cirkvi, väčší podiel laikov na jej riadení, slovenčinu ako liturgický jazyk a zrušenie celibátu. Tieto postuláty formuloval do memoranda a predložil ich ministrovi pre správu Slovenska Vávrovi Šrobárovi. Jurigov prejav vyvolal ostrú diskusiu, proti týmto tézám protestovali stúpenci prúdu reprezentovaného A. Hlinkom: „Hlinkova strana chce zachrániť starý hierarchický spôsob dosavadní, hájila latiny a bezženství“ (ibidem).

²⁸ J. Pašteka, *Tvár a tvorba katolíckej moderny*, Bratislava 2002, s. 67.

²⁹ Július Pašteka uvádza, že termín katolícka moderna je prejavom v zásade priaznivého prijatia katolíckych básnikov zo strany evanjelických literárnych kritikov: M. Pišúta, D. Chrobáka, Š. Krčméryho, R. Britáňa, ktorí pomáhali dávať tento termín do obehu (J. Pašteka, *Tvár a tvorba...*, op. cit., s. 33-35).

encyklika Pia X. *Pascendi Dominici gregis*, čo mohlo byť pre nich existenčne nebezpečné.

Podľa Petry Zemanovej bola slovenská katolícka moderna pomenovaná na základe analógie s českou literatúrou³⁰. Avšak slovenskí autori mohli nadväzovať na českú katolícku literatúru z okruhu Josefa Floriana, nie na katolícku modernu z prelomu 19. a 20. storočia. V tomto zmysle Rudolf Dilong pri zániku už druhého katolíckeho literárneho časopisu *Prameň*, v ktorom redakčne pôsobil, skutočne analogicky kontrastívne a s neskrývaným znechutením poukazuje:

„Naše kruhy sa nás už dávno zriekli, kým katolíci v Čechách sa nezriekli svojho Durycha, Zahradníčka a iných, kým katolíci vo Francii sa nezriekli svojho Claudela atď. Naše vrchnosti uznajú za katolíckeho básnika toho, kto napíše verš do Kráľovnej sv. ruženca alebo do Kalendára Spolku sv. Vojtecha... Takáto je situácia, katolíckej moderny“ na Slovensku³¹.

Cirkevná hierarchia na Slovensku teda nereagovala na katolíckych modernistov represívne, bojom, skôr ignoranciou a nezájmom, na čo si samotní katolícki autori ťažkali. Čo sa týka samotného pojmu – ak skutočne vznikol na základe analógie s českou literatúrou, čo je možné – išlo o konfúzny pojem, ktorý zaviedla nekatolícka literárna kritika neznalá vnútrocirkevnej situácie, stotožňujúca akúkoľvek modernú katolícku literatúru s katolíckym modernizmom. Pojem slovenská katolícka moderna sa etabloval aj po roku 1990, keď nastal v slovenskej literárnej vede čas „zapĺňania bielych miest“ a odstraňovania ideologizmov. Podľa syntetizátora katolíckej moderny a editora mnohých zväzkov od autorov katolíckej moderny Júliusa Pašteku, označenie katolícka moderna nestratilo svoju platnosť, pretože korešponduje s podobnými modernými tendenciami v iných európskych literatúrach, teda malo by sa zachovať aj v budúcnosti³². Avšak treba ho chápať ako výsostne literárno-skupinové pomenovanie, ktoré sa síce metonymicky prekrýva s cirkevno-teologickým pojmom, od toho ho však obsahovo a rozsahovo treba odlišiť.

Súčasná literárna história na Slovensku hovorí o **dvoch vlnách slovenskej katolíckej moderny**³³. Ku kmeňovým autorom prvej vlny katolíckej moderny a vôbec k zakladateľom slovenskej katolíckej moderny³⁴ patrí Rudolf Dilong a Pavol Gašparovič Hlbina. Usilovali sa o rozvinutie moderného katolíckeho estetizmu v literárnej, najmä básnickej tvorbe, v prekladoch, v časopiseckých príspevkoch

³⁰ P. Zemanová, *Formovanie slovenskej katolíckej moderny ako kultúrny a literárny problém*, „Slovenská literatúra“, red. M. Hamada, r. 1992, nr 3 (39), s. 229-240.

³¹ R. Dilong, *Slovo k našej situácii*, „Prameň“, red. K. Geraldini, R. Dilong, r. 1937, (2), s. 227.

³² J. Pašteka, *Tvár a tvorba...*, op. cit., s. 18.

³³ S. Šmatlák, *Dejiny slovenskej literatúry II*, Bratislava 2001, s. 341.

³⁴ M. Hamada, *Poézia slovenskej katolíckej moderny*, Bratislava 2008, s. 631.

koch a v edičnej práci. P. G. Hlbina bol prvým z postupistov, ktorý otvoril esteticko-koncepčné otázky katolíckej literatúry:

„Poézia katolicizmu je syntéza antickej dokonalosti s elánom k ideálu, večnosti a Bohu, krásna athénska váza plná kalvárskeho kvetov“, duša i telo. My sme v poézii našli zbožnú dcéru katolíckej cirkvi a svoju milovanú sestru, Beatricu, ktorá nás vedie z Pekla cez Očistec do Raja“³⁵.

Poézia katolicizmu v jeho definícií je výslednicou európskych kultúrnych procesov od antiky, cez stredovek po súčasnosť, syntetizujúca duchovné i telesné, spirituálne a estetické skúsenosti. Nemožno si nevšimnúť zdôraznenie významu estetického hodnoty pre katolícku cirkev, priam výkrik „poézia/krása nás spasí“ – sformulované metaforou Danteho v *Božskej komédii*. P. G. Hlbina sa ďalej usiloval o teoretické i praktické adaptovanie tzv. čistej poézie na Slovensku³⁶. Druhý zo zakladateľov, R. Dilong nedbal príliš na teoretické postuláty, podľa neho bolo dôležité dať priestor individuálnemu básnickému naturelu. Aj časopisy *Postup* a *Prameň*, ktoré redigoval, nevytvárali nejakú bázu kmeňových autorov – katolíkov; dávali síce priestor aj katolíckym básnikom, ale takisto aj autorom nacionálnym, ľavicovým, ruralistom, boli teda ideovo a smerovo nevyhranené. Realizovali koncept spontánnej otvorenosti voči aktuálnej kultúre a voči všetkým autorom, ktorí o nich prejavili záujem. Nemali sformulovaný nejaký spoločný estetický alebo ideový program zakladajúci sa na potrebe poskytnúť okrem gesta otvorenosti aj programovo ujasnenú alternatívu voči dobovým moderným a avantgardným smerom. Čo sa týka básnickej tvorby, pre Rudolfa Dilonga a Pavla G. Hlbina je typické výrazové experimentátorstvo, snaha o avantgardný – najmä poetistický a surrealistický – básnický výraz. Svoju cestu k avantgarde spojenú so vzťahom k súčasnosti vyjadril Rudolf Dilong v článku Cesta k Mladému svadobníkovi spontánne dôverčivo:

„Keď som otvoril oči pri knihe Hviezdy a smútok, už som videl do poézie. Poézia uvoľnená od starých mravov takzvanej lyriky, stala sa mi družkou všetkého videného. A to bol život, ktorý som videl, život a jeho javy... Od toho času až po Mladého svadobníka išlo a ide o nový život. Život, ktorý podmieňuje naše dopredné rozbehy, ktorého úsilie dáva nám možnosť zapojiť sa do nových dôb, do idúcich dôb. O tento holý život ide a my v ňom máme vieru. Vieru, ktorú nepodopiera žiadna teória, ale je samým životom podopretá (...). Keď sme sa zastavili pri tebe, slávny dnešok, a keď sme odkaz mŕtvych dedov prežili (...) veľmi nás zaujala pieseň času, času veľkého, markantného a dočiviteľného. Stali sme sa

³⁵ P. G. Hlbina, *Meditácie*, „Postup“, red. K. Geraldini, r. 1934, nr 5/6 (1), s. 9.

³⁶ Tvorcom konceptu tzv. čistej poézie je francúzsky jezuita Henri Bremond (1865-1933), ktorý napísal knihy *Čistá poézia* (1925), *Modlitba a poézia* (1926). Čistá poézia má byť oslobodená od akéhokoľvek didaktizmu a utilitarizmu, predstavuje estetický mysticismus, pretože čistá poézia síce nie je modlitbou, ale núti k modlitbe. Pavol G. Hlbina bol znalcom jeho teórie, písal a publikoval o nej články a nakoniec knihu *Modlitba a poézia* aj preložil (1943). V prvých článkoch o koncepte abbého Bremonda Pavol G. Hlbina používal pomenovanie rýdza poézia, čo bol poslovenčený termín prebratý od F. X. Šaldu (ryzí poesie).

ochrancami poézie času, pretože večné v čase nič nie je. (...) Dnešok so svojimi momentmi a zásahmi je tak zaujímavý, že mi je od neho divoko“³⁷.

V Dilongových najlepších básnických knihách (*Hviezdy a smútok*, *Mladý svadobník*) možno konštatovať, že sa mu podarilo spojiť avantgardný výraz s osobnou a náboženskou motivikou. Táto adaptácia avantgardnej poetiky sa udiala bez prijatia avantgardnej noetiky, ktorá bola, prirodzene, antináboženská (K. Marx, S. Freud). Tvorbu oboch iniciátorov katolíckej moderny však poznačil aj verbálny hedonizmus prejavujúci sa slovnej hre, ktorá dosahovala až absurdné podoby³⁸.

Druhá vlna slovenskej katolíckej moderny prichádza z „okraja“ kultúry – z bohosloveckého inštitútu v Spišskej Kapitule (severovýchodné Slovensko). Zdá sa, že práve tam boli vytvorené priaznivé duchovné, ale aj ľudské a intelektuálne podmienky pre budúcich kňazov, pretože viacerí z nich sa prejavili ako tvorivé a mysliteľské individuality, ktoré boli zároveň schopné spolupracovať na literárnych a edičných projektoch. Učiteľom filozofie bol Ladislav Hanus, mladý kňaz študujúci v Innsbrucku, kde sa zoznámil s novými teologickými prúdmi, najmä s Romanom Guardinim a Petrom Lippertom. Okrem toho, že bol inšpirujúcim učiteľom, napísal niekoľko kníh esejí, v ktorých sa zaoberal filozofiou kultúry (*Rozprava o kultúrnosti*, *Rozhľadenia*). Ladislav Hanus si bol vedomý nevyhnutnosti otvoriť slovenskému katolicizmu „okná do Európy“:

„Napájame sa náboženskou tvorbou francúzskou, nemeckou, maďarskou, českou...“³⁹.

Hanusovým originálnym vkladom bolo, že neprebral tieto inšpirácie mechanicky, ale pochopil potrebu reflektovať kultúrne podmienky, ktoré poznačovali cirkev i spoločnosť na Slovensku. V zásade dokázal pomenovať základné neduhy reštauračnej katolíckej cirkvi na Slovensku a diagnostikovať jej nezdravé prejavy (národný šovinizmus, negatívny vzťah k súčasnosti, konfesiónalný fanatizmus, supranaturalizmus), ktorého výrazom je gýčové cirkevné umenie. Ďalším spišskokapitulským mysliteľom bol Jozef Kútnik Šmálov, ktorý sa profiloval najmä ako literárny kritik. Jozef Kútnik Šmálov ako kritik najradikálnejšie vystúpil proti surrealizmu v slovenskej literatúre. Svojimi razantne formulovanými literárnokritickými súdmi zauzlil vzťahy k autorom avantgardného krídla katolíckej moderny (Dilongovi a Hlbinovi), s ktorou chcel otvorene zúčtovať, pretože podľa neho svojím rafinovaným senzualizmom skrývajúcim sa za zdaním mystiky už narobila

³⁷ R. Dilong, *Cesta k Mladému svadobníkovi*, „Prameň“, red. K. Geraldini, R. Dilong, r. 1936, (1), s. 223-225.

³⁸ M. Hamada, *Sizyfovský údel*, Bratislava 1994, s. 101.

³⁹ L. Hanus, *Nové požiadavky katolíckeho života*, „Kultúra“, red. M. Šprinc, J. Sedlák, r. 1941, nr 2-3 (13), s. 60.

dost' škody⁴⁰. Naopak, medzi autormi, ktorých pozitívne hodnotil, bol Janko Silan, kňaz z prostredia Spišskej Kapituly nadväzujúci na subjektívny piesňový symbolizmus I. Krasku.

Autori druhej vlny slovenskej katolíckej moderny pristúpili k svojej kultúrnej úlohe s jednoznačnou ideovou vyhranenosťou. Boli si vedomí úlohy komunikovať s aktuálnou kultúrou a vniesť do nej skutočne duchovné kultúrne podnety inšpirované katolicizmom. Jednoznačne to možno poznať na koncepcii časopisov ktoré redigovali: *Obroda* (1943-1944) a *Verbum* (1947-1948), ktoré mali, žiaľ, iba krátko trvanie a kvôli politickým okolnostiam skoro zanikli (*Obroda* kvôli vojnovým udalostiam, *Verbum* kvôli nástupu komunistov k moci).

6. Česko-slovenské kontexty katolíckej kultúry

Na margo česko-slovenských kontaktov medzi literárne tvorivými katolíckymi autormi treba poznamenať, že najmä v 30. rokoch boli viacerí slovenskí katolíci rôznorodo napojení na českú kultúru. V Prahe študoval teológiu František Skyčák, Pavol G. Hlbina i Ján E. Bor. Janko Silan básnický začínal v Prahe, kde vďaka finančnej podpore Fondu Júliusa Zeyera pri Českej akadémii vied a umení vydal v roku 1936 svoj debut *Kivici*. V českých katolíckych časopisoch publikovali Pavol G. Hlbina, Rudolf Dilong, Janko Silan, Jozef K. Šmálov, Gorazd Zvonický, Vojtech Mihálik (ktorý je známejší ako komunistický básnik, začínal však ako básnik katolíckej moderny). Na druhej strane v slovenských časopisoch katolíckej moderny sa nachádza mnoho článkov referujúcich a odkazujúcich na kultúrne pohyby českých katolíkov⁴¹. Obaja katolícki kritici – Ján E. Bor i Jozef Kútnik Šmálov – boli výrazne ovplyvnení názormi F. X. Šaldy. Básnik Janko Silan sa poznal s Jakubom Demlom a Josefom Florianom, avantgardná tvorba Rudolfa Dilonga nie je celkom vysvetliteľná bez vplyvu a prekladov Vítězslava Nezvala. Dilong na Kongrese česko-slovenských spisovateľov v Trenčianskych Tepliciach roku 1936 spoznal a oslovil Jaroslava Seiferta, ktorý o ňom podáva zmienku vo svojej knihe *Všetchny krásy světa*. Český poetizmus absorbovali do svojej tvorby okrem Rudolfa Dilonga aj Pavol G. Hlbina a Paľo Oliva, kňaz mladšej generácie katolíckych modernistov a talentovaný básnik s tragickým osudom pripomínajúcim Jiřího Wolкера (Paľo Oliva po piatich mesiacoch pastorácie ochorel na tuberkulózu, liečil sa v Tatrách, ale bez úspechu, zomrel 27-ročný).

Cyrlometodská a svätovojtešská idea ako duchovné spojivo a zároveň kultúrny symbol bola slovenským katolíkom omnoho bližšia ako maďarizačnou ideológiou poznamenaný kult svätoštefanskej koruny. Avšak z preferovania husit-

⁴⁰ J. K. Šmálov, *Literárna kritika ako poznávanie a hodnotenie*, Bratislava 2004, s. 142.

⁴¹ M. J. Milov: *Josef Florian, Catholic and Writer*, „Prameň“, red. K. Geraldini, R. Dilong, 1936, nr 1 (2), s.7-10.

skej tradície pred svätovojtešskou či svätováclavskou v Česko-Slovenskej republike boli Slováci sklamaní. Taktiež presadzovaná koncepcia jednotného československého národa a československého jazyka nebola dosť hodnoverná⁴², preto na sklonku 30. rokov rástli aj medzi slovenskými katolíckymi politické tendencie usilujúce sa presadiť politickú autonómiu. Keďže sa tak udialo v kontexte začiatku 2. svetovej vojny, rozdelenia štátu na protektorát Čechy a Moravu a vojnovú Slovenskú republiku pod diktátom fašistického Nemecka, znamenalo to aj kultúrnu izoláciu oboch národností. To je však už téma presahujúca rámec tejto práce.

7. Záver

Dejiny filozofie 19. a 20. storočia i kultúrne zmeny vyvolané industrializáciou Európy odzrkadľujú radikálny rozchod spoločnosti s náboženstvom, na čom sociológia postavila sekularizačnú teóriu považovanú za nespochybniteľnú paradigmu. Aj prvé reakcie zo strany oficiálnych zástupcov katolíckej cirkvi potvrdzujú nezlučiteľnosť katolicizmu a modernizmu, čo však vytváralo z cirkvi kultúrne geto. Zo strany nižšieho kléru a laikov však možno zaznamenať príznakový nárast kultúrnych aktivít, a to buď v smere akceptácie modernizmu alebo naopak, reštauračného boja proti nemu. Tieto sú prvým pred-znamením tzv. transformačnej teórie, podľa ktorej náboženstvo nebude vylúčené z modernej spoločnosti, bude mať v nej svoje miesto, avšak religiózne prejavy moderného človeka sa menia.

Článok ďalej sumarizuje sféry tvorivej intelektuálnej a umeleckej aktivity českých a slovenských katolíkov, a to v období od konca 19. storočia po rok 1948, teda od začiatkov katolíckej moderny po jej zákaz a po vytlačenie katolíkov z kultúrnej sféry, čo bolo vyvolané politickým nástupom komunistov k moci. Komparácia potvrdila príznakový záujem českých i slovenských katolíkov o literatúru (najmä o poéziu, v Čechách aj prózu, literárnu kritiku a literárnu históriu, preklad, edičnú činnosť v redakčných radách vlastných časopisov a zborníkov) a zároveň poukázala na ich vzájomné duchovné i umelecké kontakty a na ich vedomie súvzťažnosti s kultúrnym katolicizmom v ostatných európskych krajinách.

⁴² Možno uviesť aspoň jeden príklad z časopisu „Postup“, a to zverejnenú odpoveď Kolomana K. Geraldiniho na list českého čitateľa: „*V ideu jednotného národa českoslov. a v jazyk českoslov. dnes verí len niekoľko ľudí a hlásajú len tí, ktorí sú za to platení, ľudia, ktorí nie sú na nič iné súci, len aby nás a Vás otravovali svojimi báchorkami. V také niečo neveríte ani vy, príslušníci národa českého, ani my, členovia národa slovenského. Prečo sa hádať o veciach celkom jasných? Jestli naši otcovia mysleli a myslia, že naša obapolná láska by nemohla byť trvalá pri jestvovaní dvoch národov a dvoch jazykov, znamená, že nedôverovali si navzájom a nedostatky skutočnej lásky chcu zakryť formalizmom. A kam to, prosím, dotiahli? K skrytej nenávisti. Chráňme sa toho, čo zapríčinilo pád bývalej monarchie*“ (K. Geraldini, *Pozdrav mladým Čechom*, „Postup“, red. K. Geraldini, r. 1934, nr 4 (1), s. 1).

Začiatky moderného katolíckeho estetizmu v Čechách sú spojené so skupinou nazvanou katolícka moderna (Karel Dostál Lutínov, Xaver Dvořák, Jindřich Šimon Baar), ktorá vznikla v roku 1895, v roku 1907 bola potlačená bulou *Pascendi Dominici gregis* Pia X., avšak až do roku 1924 vyvíjala svoju aktivitu modifikovanú smerom k praktickému cirkevnému reformizmu. Katolícky estetizmus v literatúre rozvíjala aj skupina združená okolo Josefa Florianu, kde vyrástli také tvorivé individuality ako Jaroslav Durych, Jan Zahradníček, Jan Čep, Josef Vašica, Bohuslav Reynek, ktoré zároveň pozmenili pôvodný reštauračný kurz zborníkov vydávaných Josefom Florianom.

Katolicizmus na Slovensku bol na prelome storočí príliš zaujatý politickou aktivitou, o katolíckom estetizme v zmysle nadindividuálnej, skupinovej aktivity možno hovoriť od roku 1933, do ktorého sa datuje vznik slovenskej katolíckej moderny. Prvá vlna katolíckej moderny (Rudolf Dilong, Pavol Gašparovič Hlbina) absorbovala do svojej literárnej tvorby avantgardné impulzy; vo vzťahu k spoločnosti a sekulárnej kultúre sa vyznačovala spontánnou otvorenosťou, ale zároveň aj vlastnou ideovou nevyhranenosťou. Druhá vlna slovenskej katolíckej moderny sa okrem spiritualizácie básnickej tvorby (Mikuláš Šprinc, Paľo Oliva, Janko Silan) vyznačuje kritickou kultúrnou reflexiou slovenského katolicizmu (Ladislav Hanus) a umenia (Jozef Kútňik Šmálov).

Česká a slovenská literárna veda zaujala na tieto paralelné kultúrne aktivity odlišné pomenovacie stratégie: kým v Čechách sa označuje ako katolícka moderna iba prvá, iniciačná skupina, ktorá súvisela s praktickým modernizmom a reformizmom v cirkvi (aj keď nie s teologickým modernizmom), na Slovensku sa pojem katolícka moderna stotožňuje s akýmkoľvek kultúrnymi aktivitami katolíkov od roku 1933 až do roku 1948 (hoci tiež nemajú súvislosť s teologickým modernizmom, ide skôr o umiernený cirkevný reformizmus).

The title in English:

Catholicism and Modernism in Bohemia and Slovakia in the First Half of the 20th Century

Abstract / Summary in English:

This paper deals with the mutual relationship between the process of modernization and traditional religion (Christianity) in the context of European thinking at the turn of the 19th century, as well as in the first half of the 20th century. It analyses and synthesises the knowledge of Czech and Slovak literary scholarship concerning the literary and cultural activity of Catholic intellectuals and artists. The following comparison points out different methodological approaches and terminological concepts of Czech and Slovak literary history.

The diverse cultural activity of Catholics (Catholic modernism, modern Catholic literature summarily referred to as Catholic aestheticism) in the environment of the first Czechoslovak republic (1918 – 1939) is understood as one of the first reactions to the process of the secularization of society. In conjunction with the reactions of the Catholic Church against secularization and modernization at the level of high hierarchy (Papal encyclicals), they offer case materials for validating the secularization and transformation theories which developed within the sociology of religion. The research has proved that the secularization theory, which is based on the thesis of the incompatibility of religion and modern society, cannot be considered the absolute and sole paradigm of their relationship. Modernization of society at the turn of the 19th century had an activating impact on Catholics, which supports the assertion of the transformation theory according to which religion will not be excluded from modern society, only the displays of religion of the modern man will change. The interdisciplinary and interliterary approach I used in my work enabled me to explain the complex cultural processes and their consequences, which are also characteristic of contemporary culture in the Central and Eastern European environment.

Key words in English:

Catholicism, secularization, Modernism, Czech culture, Slovak culture

Abstract / Summary in Slovak:

Vedecký článok sa zaoberá vzájomným vzťahom medzi procesom modernizácie a tradičným náboženstvom (kresťanstvom) v kontexte európskeho myslenia na prelome 19. – 20. storočia a v prvej polovici 20. storočia. Analyzuje a syntetizuje poznatky českej a slovenskej literárnej vedy o literárnej a kultúrnej aktivite katolíckych intelektuálov a umelcov. Ich následná komparácia poukazuje na odlišné metodologické postupy a terminologické koncepty českej a slovenskej literárnej histórie.

Rozmanitá kultúrna činnosť katolíkov (katolícka moderna, moderná katolícka literatúra, sumárne nazvané katolícky estetizmus) v prostredí prvej Československej republiky (1918 – 1939) sa chápe ako jedna z prvých reakcií na proces sekularizácie spoločnosti. Spolu s reakciami katolíckej cirkvi voči sekularizácii a modernizácii z úrovne vysokej hierarchie (pápežské encykliky) poskytuje prípadový materiál na overovanie sekularizačnej a transformačnej teórie, ktoré sa rozvinuli v rámci sociológie náboženstva. Výskum potvrdil, že sekularizačnú teóriu, ktorá stojí na téze nezlučiteľnosti náboženstva a modernej spoločnosti, nemožno pokladať za absolútnu a jedinú paradigmu ich vzťahu. Modernizácia spoločnosti na prelome 19. a 20. storočia pôsobila na katolíkov aktivizujúco, čo je dôkazom

o platnosti transformačnej teórie, podľa ktorej náboženstvo nebude vylúčené z modernej spoločnosti, avšak religiózne prejavy moderného človeka sa zmenia. Interdisciplinárny a medziliterárny prístup, ktorý som pre spracovanie problematiky zvolila, umožnil komplexne vysvetliť zložité kultúrne procesy, ktorých dôsledky poznačujú aj súčasnú kultúru v stredo európskom a európskom priestore.

Key words in Slovak:

katolicizmus, sekularizácia, modernizmus, česká kultúra, slovenská kultúra

Abstract / Summary in Polish:

Naukowy artykuł zajmuje się wzajemnym związkiem między procesem modernizacji i tradycyjną religią (chrześcijaństwem) w kontekście europejskiego myślenia na przełomie 19. – 20. stulecia i w pierwszej połowie 20. wieku. Analizuje i syntetyzuje wyniki czeskiej i słowackiej nauki o literaturze (literaturoznawstwa) o literackiej i kulturalnej aktywności katolickich intelektualistów i artystów. Ich dalsze porównanie (komparacja) wskazuje na inne metodologiczne procedury i terminologiczne koncepty czeskiej oraz słowackiej historii literatury.

Różne kulturalne zajęcia katolików (katolicka moderna, katolicka literatura modernistyczna, sumarycznie nazwany katolickim estetyzmem) w środowisku pierwszej Republiki Czechosłowackiej (1918-1939) rozumie się jako jedną z pierwszych reakcji na proces sekularyzacji społeczności (społeczeństwa). Wraz z reakcją Kościoła katolickiego wobec sekularyzacji i modernizacji na poziomie wysokiego szczebla hierarchii (encykliki papieskie) pojawia się przykładowy materiał do sprawdzenia kwestii teorii transformacji i sekularyzacji, które się rozwinęły w ramach socjologii religii. Badania wykazały, że teorię sekularyzacji, która opiera się o tezę niezgodności religii i nowoczesnego społeczeństwa, nie można uznać za absolutny i jedyny paradygmat ich związku. Modernizacja społeczeństwa na przełomie 19. i 20. stulecia wpłynęła na aktywizację katolików, co jest dowodem ważności teorii transformacji, według której religia nie będzie wyłączona z nowoczesnego społeczeństwa, ale religijne manifestacje (przejawy) człowieka nowoczesnego się zmieniają. Interdyscyplinarne i międzyliterackie (pomiędzy literaturami) podejście, które sobie wybrałam dla opracowania problematyki, umożliwiło wyjaśnienia złożonych procesów kulturowych, których konsekwencje znaczą także współczesną kulturę w Europie Środkowej i na obszarze Europy.

[Przekład polski: Marek Mariusz Tytko]

Key words in Polish:

katolicyzm, sekularyzacja, modernizm, kultura czeska, kultura słowacka

Bibliografia / Bibliography:

- Ambros P.**, *Inkulturační víry*, [in:] *Inkulturační požadavky modernosti*, M. C. Azavedo (red.) Refugium, Velehrad, 2000, s. 11-15.
- Ambros P.**, *Teologie v kulturním a historickém kontextu. Příspěvek k definování pastorální teologie*, „*Studia theological*“, red. B. Lang, r. 2001, nr 4 (3), s. 14-20.
- Dilong R.**, *Slovo k naší situaci*, „*Prameň*“, red. K. Geraldini, R. Dilong, r. 1937, (2), s. 226-228.
- Dilong R.**, *Cesta k Mladému svadobníkovi*, „*Prameň*“, red. K. Geraldini, R. Dilong, r. 1936, (1), s. 223-225.
- Dvořák X.**, *Eucharistia. Sonety*, Cyrillo-Metodějská knihtiskárna V Kotrba, Praha, 1918, ss. 94.
- Fischer J. et al.**, *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.*, Academia, Praha, 1983, ss. 767.
- Geraldini K.**, *Pozdrav mladým Čechom*, „*Postup*“, red. K. Geraldini, r. 1934, nr 4 (1), s. 1.
- Hamada M.**, *Sizyfovský údel*, Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1994, ss. 315.
- Hamada M.**, *Poézia slovenskej katolíckej moderny*, Kalligram, ÚSIL SAV, Bratislava, 2008, ss. 678.
- Hanus L.**, *Umenie a náboženstvo*, Lúč, Bratislava, 2001, ss. 380.
- Hanus L.**, *Nové požiadavky katolíckeho života*, „*Kultúra*“, red. M. Šprinc, J. Sedláč, r. 1941, nr 2-3 (13), s. 60.
- Hanus L.**, *Jozef Kútik-Šmálov*, Křaz. seminár J. Vojtaššáka, Sp. Podhradie, 1992, ss. 461.
- Hlbina P. G.**, *Meditácie*, „*Postup*“, red. K. Geraldini, r. 1934, nr 5/6 (1), s. 9.
- Hudec P.**, *Slováci na Velehrade*, [in:] *Velehradské dialogy*, R. SVATON (red.), Centrum Aletti Velehrad-Roma, Olomouc, 2013, s. 24-135.
- Jaksicsová V.**, *Kultúra v dejinách, dejiny v kultúre*, VEDA, Bratislava, 2012, ss. 360.
- Korespondence katolíckej moderny*, Kohout Š. et al. (ed.), Gloria, Olomouc 2009, ss. 333.
- Krüll B.**, *Modernismus oder Reformkatholicismus*, VDM Verlag Dr. Müller Aktiengesellschaft & Co., Saarbrücken, 2008, ss. 147.
- Kučera M.**, *Slovenská katolícká moderna jako kulturně historický fenomén*, [in:] *Živý odkaz modernismu*, J. B. Lášek (red.) et al., L. Marek, Brno, 2003, s. 142-165.
- Lev X.**, *Libertas praestantissimum* St. Peter, Roma 1888,
http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_20061888_libertas_en.html [dostep: 13. 5. 2013].
- Lev XIII.**, *Rerum novarum*, St. Peter, Roma, 1891,
http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_renum-novarum_en.html [dostep: 1. 10. 2014].
- Marek P.**, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, L. Marek, Brno, 2005, ss. 335.
- Milov M. J.**, *Josef Florian, Catholic and Writer*, „*Prameň*“, red. K. Geraldini, R. Dilong, 1936, nr 1 (2), s. 7-10.
- Paštka J.**, *Tvár a tvorba katolíckej moderny*, Lúč, Bratislava, 2002, ss. 592.
- Pius IX.**, *The Encyclical Letter of Pope Pius IX. and the Syllabus of Modern Errors*, St. Peter, Roma 1864, ss. 15, http://ia600602.us.archive.org/13/items/cihm_48367/cihm_48367.pdf [dostep: 13. 5. 2013].
- Pius X.**, *Pascendi Dominici Gregis. Encyclical of Pope Pius X on the Doctrines of the Modernists*, St. Peter, Roma 1907, http://www.vatican.va/holy_father/pius_x/encyclicals/documents/hf_p-x_enc_19070908_pascendi-dominici-gregis_en.html [dostep: 13. 5. 2013].
- Putna M. C.**, *Česká katolícká literatúra 1848-1918*, Torst, Praha, 1998, ss. 801.
- Putna M. C.**, *Kánon katolíckej literatury v evropsko-českom srovnání (první polovina 20. století)*, [in:] *Otázky českého kánonu*, S. Fedrová, (red.), Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha, 2006, s. 75-86.

Šmálov Kútnik J., *Literárna kritika ako poznávanie a hodnotenie*, Lúč, Bratislava, 2004, ss. 432.

Šmatlák S., *Dejiny slovenskej literatúry II*, LIC, Bratislava, 2001, ss. 559.

Šmíd M., *Masarykův vztah ke Katolické moderně*, [in:] *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*, P. Marek, J. Hanuš (red.), Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2006, s. 79-91.

Vído R., *Náboženství a modernita v současné sociologii náboženství*, „Sociální studia“, red. R. Vído, r. 2008, nr 3-4 (5), s. 30.

Zemanová P., *Formovanie slovenskej katolíckej moderny ako kultúrny a literárny problém*, „Slovenská literatúra“, M. Hamada (red.), r. 1992, nr 3 (39), s. 229-240.

Information about the Author in English:

sister Edita Prihodová, Ph.D., gained her Master's degree in Theology, Philosophy and Slovakistik at the Comenius University in Bratislava (1992-1997). She was granted a Ph.D. as literary theorist and historian in Slovak Academy of Sciences in Bratislava (2006). Her doctoral dissertation explored the topic of Spiritual Discourse in Janko Silan's Poetry. Currently, she is a lecturer at the Department of Slovak Language and Literature in the Faculty of Arts and Letters at the Catholic University in Ružomberok [Katolícka univerzita v Ružomberku] (Slovakia). She focuses on Slovak Catholic Modernism in the European context as literary and cultural phenomenon and on the relationship between theology and literature. Her main publications are *Kontexty a inšpirácie katolíckej moderny* (2011), *Die Kulturphilosophie von Ladislav Hanus als Ausgangspunkt der „katholischen Moderne“ in der Slowakei* (2011), *Medzidobie. Výber z publikovaných i nepublikovaných textov Janka Silana* (2012). Her email address is [edita.prihodova\[at\]ku.sk](mailto:edita.prihodova[at]ku.sk)

Informacja o Autorce / Information about the Author (in Polish):

s. Edita Prihodová, Ph.D., studiowała teologię, filozofię i słowacystykę na Uniwersytecie Komeńskiego w Bratysławie (1992-1997). Dysertację doktorską obroniła (Ph.D.) w zakresie teorii literatury i historii słowackiej literatury w Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie (2006). Przedmiotem pracy doktorskiej uczyniła badanie duchowego dyskursu w poezji Janka Silana. Obecnie jest adiunktem (wykładowca) w Katedrze Języka Słowackiego i Literatury na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Katolickiego w Rużomberku. Publikuje artykuły o słowackim modernizmie katolickim w kontekście europejskim, przy czym katolicki modernizm ujmuje jako zjawisko literackie i kulturowe. Badania te dotyczą związku między teologią a literaturą. Główne publikacje: *Kontexty a inšpirácie katolíckej moderny* [Konteksty oraz inspiracje katolíckej moderny] (2011), *Die Kulturphilosophie von Ladislav Hanus als Ausgangspunkt der „katholischen Moderne“ in der Slowakei* [Filozofia kultury Ladislava Hanusa jako punkt wyjścia „katolíckej moderny“ na Słowacji] (2011), *Medzidobie. Výber z publikovaných i nepublikovaných textov Janka Silana* [Interwał. Wybór tekstów publikowanych i niepublikowanych Janka Silana] (2012). E-mail: [edita.prihodova\[at\]ku.sk](mailto:edita.prihodova[at]ku.sk)

[Polski przekład: Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorce (v češtině) / Information about the Author (in Czech):

s. Edita Prihodová, Ph.D., vystudovala teologii, filozofii a slovakistiku na Univerzitě Komenského v Bratislavě (1992–1997). Disertační práci (Ph.D.) obhájila v oblasti literární teorie a historie slovenské literatury na Slovenské akademii věd v Bratislavě (2006). V disertační práci se věnovala výzkumu spirituálního diskursu v poezii Janka Silana. V současnosti je odbornou asistentkou na katedře slovenského jazyka a literatury Filozofické fakulty Katolické univerzity v Ružomberoku. Publikuje články o

slovenské katolícké moderné v evropském kontextu, pričomž katolíckou modernu chápe jako literární a kulturní fenomén. Výzkumně se věnuje vztahům teologie a literatury. Hlavní publikace: *Kontexty a inšpirácie katolíckej moderny* („Kontexty a inspirace katolícké moderny“; 2011), *Die Kulturphilosophie von Ladislav Hanus als Ausgangspunkt der „katholischen Moderne“ in der Slowakei* („Kulturní filozofie Ladislava Hanuse jako východisko katolícké moderny na Slovensku“; 2011), *Medzidobie. Výber z publikovaných i nepublikovaných textov Janka Silana* („Mezidobí. Výběr z publikovaných i nepublikovaných textů Janka Silana“; 2012). E-mail: edita.prihodova[at]ku.sk

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorke / Information about the Author (in Slovak):

s. Edita Prihodová, Ph.D., študovala teológiu, filozofiu a slovakistiku na Univerzite Komenského v Bratislave (1992-1997). Dizertačnú prácu obhájila (Ph.D.) v oblasti literárnej teórie a histórie slovenskej literatúry v Slovenskej akadémii vied v Bratislave (2006). V dizertačnej práci sa zaoberala výskumom spirituálneho diskurzu v poézii Janka Silana. V súčasnosti je odbornou asistentkou na Katedre slovenského jazyka a literatúry, Filozofická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku. Publikuje články o slovenskej katolíckej moderne v európskom kontexte, pričom katolícku modernu chápe ako literárny a kultúrny fenomén. Výskumne sa zaoberá vzt'ahom teológie a literatúry. Hlavné publikácie: *Kontexty a inšpirácie katolíckej moderny* (2011), *Die Kulturphilosophie von Ladislav Hanus als Ausgangspunkt der „katholischen Moderne“ in der Slowakei* (2011), *Medzidobie. Výber z publikovaných i nepublikovaných textov Janka Silana* (2012). E-mail: edita.prihodova[at]ku.sk

Информация об авторе по-русски / Information about the Author in Russian:

Сестра Эдита Приходова, доктор философии (PhD), изучала теологию, философию и словацкий язык и литературу в Университете Коменского в Bratislave (1992-1997). Докторскую диссертацию (PhD) по теории литературы и истории словацкой литературы защитила в Словацкой Академии наук в Bratislave (2006). Предмет изучения – духовные дискурсы в поэзии Янка Силана. В нынешнее время Э. Приходова является адъюнктом (преподавателем) на кафедре словацкого языка и литературы в Католическом университете в Ружомберке. Публикует статьи о словацком католическом модернизме, понимая «католический модернизм» как общекультурный и одновременно литературный феномен. Это исследования на грани теологии и литературоведения. Важнейшие публикации: «Контексты и инспирации “католического модерна” в Словакии» (2011), «На грани эпох. Избранное из опубликованных и неопубликованных текстов Янка Силана» (2012). E-mail: edita.prihodova[at]ku.sk

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора (українською мовою) / Information about the Author (in Ukrainian):

Сестра Едіта Приходова, доктор філософії / PhD, вивчала теологію, філософію і словацьку мову та літературу в Університеті Коменського у Братиславі (1992-1997). Докторську дисертацію (PhD) з теорії літератури та історії словацької літератури захистила в Словацькій Академії наук у Братиславі (2006). Предметом дослідження дисертантки були духовні дискурси в поезії Янка Сілана. На сьогодні Е. Приходова є ад'юнктом (викладачем) на кафедрі словацької мови і літератури філософського факультету в Католицькому університеті у Ружомберку. Публікує

статті про словацький католицький модернізм у європейському контексті, трактуючи католицький модернізм як феномен літературний і загальнокультурний. Дослідження стосуються передусім зв'язку теології та літератури. Найвагомші публікації: «Контексти та інспірації “католицького модерну” у Словаччині» (2011), «Порубіжжя. Вибране з публікацій і недрукованих текстів Янка Сілана» (2012). E-mail: edita.prihodova[at]ku.sk

[Український переклад: Надія Георгіївна Колошук]

Звесткі пра аўтара (па-беларуску) / Information about the Author (in Belarusian):

с. Эдыта Прыходава, Ph. D., вивучала тэалогію, філасофію і славацкая мова і літаратуру ў Браціслаўскім універсітэце імя Коменскага (1992 — 1997). Кандыдацкую дысертцыю (Ph. D.) па тэорыі літаратуры і гісторыі славацкай літаратуры абараніла ў Славацкай Акадэміі навук у Браціславе (2006). Прадметам даследавання ў кандыдацкай працы абраны духоўны дыскурс паэзіі Янкі Сілана. На сённяшні дзень Э. Прыходава з'яўляецца ад'юнктам (выкладчыкам) на кафедры славацкай мовы і літаратуры філасофскага факультэта Каталіцкага ўніверсітэта ў Ружамбераку. Публікуе артыкулы пра славацкі каталіцкі мадэрнізм у еўрапейскім кантэксце, акрэсліваючы дадзеную з'яву як агульнакультурную і літаратурную. Гэтыя даследаванні дапычаць сувязей тэалогіі і літаратуразнаўства. Асноўныя публікацыі: *Кантэксты і інспірацыі каталіцкага мадэрну ў Славакіі* (2011), *Памежжя эпох. Вибране з апублікаваных і неапублікаваных тэкстаў Янкі Сілана* (2012). E-mail: edita.prihodova[at]ku.sk

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow і Olga Pańkova]